

ZVONIMIR DIKLIĆ
profesor u mirovini, Zagreb

Primljeno: 18.10.2007.
Prihvaćeno: 26.10.2007.

INTERPRETACIJSKA STUDIJA JOŽE SKOKA O ČUDNOVATIM ZGODAMA ŠEGRTA HLAPIČA I PRIČAMA IZ DAVNINE IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Temeljna metoda koju Skok primjenjuje u oblikovanju studije jest interpretacija – način tumačenja književnoga djela povezivanjem svih njegovih elemenata u skladnu cjelinu. Pri tome dolazi do izražaja pristup djelu Ivane Brlić-Mažuranić kao stilskoj tvorevini. Skok je uspio kako na doživljajnoj odnosno iskustvenoj, tako i znanstvenoj razini markirati i interpretirati načine izražavanja Ivane Brlić-Mažuranić.

I.

Interpretacijska studija Jože Skoka objavljena je u Biblioteci *Ključ za književno djelo* u izdanju Školske knjige (Zagreb, 1994.) koja je namijenjena “svima koji organiziraju i izvode nastavu književnog odgoja i obrazovanja u osnovnim i srednjim školama”. Osnovna namjena te biblioteke usmjerila je autora na takvu organizaciju studije koja je svojom kompozicijom i interpretacijom približila čitatelju književno stvaralaštvo Ivane Brlić-Mažuranić, otkrila ne samo sve njegove vrednote i zakonitosti (književnoznanstvene, filozofske, lingvostilističke) nego implicite sugerirala i pristupe i postupke u proučavanju ove izuzetne književne umjetnine.

Osim književnoznanstvene, studija ima i didaktičku zadaću. Ona upućuje na različite mogućnosti pristupa tekstovnim i izvankstovnim sastavinama književnoga djela Ivane Brlić-Mažuranić. To se najbolje očituje iz same strukture književnoumjetničkoga teksta koji je Skok podijelio na tri osnovna dijela.

Prvi dio obuhvaća opći pogled na umjetnički svijet, mjesto i značenje Ivane Brlić-Mažuranić u našoj i svjetskoj književnosti, autoričin životopis te književnopovijesno određenje i pripadnost određenoj stilskoj formaciji.

Pristup djelu i piscu (u kojemu Skok razmatra):

1. Umjetnički svijet i izraz Ivane Brlić-Mažuranić
2. Životopis
3. Književno stvaralaštvo i razvojna razdoblja
4. Moderna kao književnopovijesno i estetsko izvorište autorice
5. Književnica za djecu, odrasle ili djecu i odrasle
6. Hrvatski Andersen ili Oscar Wilde

U drugom dijelu Skok se bavi interpretacijom i kritičkom prosudbom *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*. Taj dio sadržava cjeline:

1. *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*
2. O postanku *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*
3. Tematski slojevi djela
4. Kompozicijska faktura djela
5. Vrijeme, prostor i mjesto zbivanja
6. Pripovijetka, roman ili bajka
7. Pripovjedačeva uloga i naratološka pozicija
8. Likovi djela
9. Aforističnost, gnomičnost i sentencioznost jezika i stila
10. Vedrina, duhovitost i humor u djelu

Treći se dio odnosi na *Priče iz davnine*, a sastoji se od cjelina:

1. *Priče iz davnine* (sa sažecima priča)
2. Geneza *Priča iz davnine*
3. Slavenska i hrvatska mitologija i predaja u *Pričama iz davnine*
4. Vrijeme i prostor zbivanja
5. Likovi
6. Etičko-moralni kontekst i kompleks djela
7. Kompozicijska struktura i pripovjedni stilovi
8. Akustička i ritmička ekspresivnost jezika i stila
9. Ejdetičke slike u *Pričama iz davnine*

Već uvodne stranice studije pokazuju da je Skok književnom djelu Ivane Brlić-Mažuranić pristupio kao strukturnoj cjelini. Strukturne elemente te cjeline razmatra i u njihovu odnosu prema čitateljima, tj. njihovoj recepciji. Upravo tako uspješno realizira definiciju strukture koja je, prema Škrebu, cjelina in-

tegrirana od pojedinih sastavina, i “to tako da svaka sastavina dobiva svoj smisao i svoje značenje tek od smisla i značenja cjeline – a s druge strane da ta cjelina postaje ono što jest tek čvrstim uzajamnim odnosima svojih sastavina”.¹

U uvodnom pristupu pod naslovom *Umjetnički svijet i izraz Ivane Brlić-Mažuranić*, koji se temelji na postupku sinteze prožete analitičkim pristupom Skok otkriva bitna obilježja umjetničkoga svijeta i izraza Ivane Brlić-Mažuranić, a to su:

- *autentičnost i poetičnost toga svijeta*
- *neobičan sklad između fantastičnog i realnog*
- *izuzetna podudarnost između estetskog i etičkog*
- *psihološka cjelovitost, bogatstvo, uvjerljivost, istinitost realnih i irealnih likova*
- *izražajna originalnost.*

Neke od tih odrednica već su zapažene i detaljno interpretirane u književnokritičkoj literaturi. Ono u čemu je, za razliku od drugih proučavatelja, Skok pridao više pozornosti jesu:

- *autentičnost i poetičnost umjetničkoga svijeta Ivane Brlić-Mažuranić*
- *izražajna originalnost Mažuranićkina stila*².

Autentičnost je umjetničkoga svijeta Ivane Brlić-Mažuranić, kako tvrdi Skok, najpotpunije ostvarena u *Pričama iz davnine* i *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića*. Tezu o autentičnosti Skok dokazuje »letimičnom usporedbom« sa svijetom »narodne bajke i proze općenito«, te zaključkom da je »svijet Ivane Brlić-Mažuranić naoko jednostavan, ali u svojim likovima, fabulama, radnji i stilu bogatiji, složeniji, puniji i osobniji nego bilo koji svijet narodnog pripovjedača«.³

Vrijednosti umjetničkoga svijeta Ivane Brlić-Mažuranić, njegovu autentičnost Skok sintetizira zaključkom o njezinoj prozi:

- a) koja je izrazito poetska, prožeta specifičnom slavenskom i hrvatskom atmosferom kuće i ognjišta, tj. pejzaža i ambijenata tipičnih za naše prostore,
- b) koja je proza:
 - općeljudskih problema,
 - posebnih likova realnoga i irealnoga svijeta,

¹ Zdenko Škreb: *Studij književnosti*, Biblioteka Suvremena misao, Školska knjiga, Zagreb, 1976., str. 33. i 34.

² Joža Skok: *Čudnovate zgode šegrta Hlapića i Priče iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić, Ključ za književno djelo*, kolo II., knjiga 5., Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 7.

³ Joža Skok: *Čudnovate zgode šegrta Hlapića i Priče iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić, Ključ za književno djelo*, kolo II., knjiga 5., Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 7.

- c) u kojoj je suprotstavljen svijet dobrote, plemenitosti, humanosti, vedrine nasuprot svijetu zla, nehumanosti i zlobe,
- d) koja je potekla iz srca i mašte, svijeta što se prima srcem i dograđuje maštom,
- e) koja je čudesna i nepoznata.

Za razliku od nekih proučavatelja djela Ivane Brlić-Mažuranić Skok zaključuje (što će svojom interpretacijom i pokazati) da njezina poetičnost nije rezultat nekih izrazito »poetičnih izraza«, nego se očituje u ovim svojstvima:

- u čari i srži njezine priče
- u ritmu kazivanja
- u emotivnoj prisutnosti autora iza svake riječi
- u posebnom nadahnuću i toplini iz kojih proistječe njezin književni izraz. Upravo poetičnost Mažuranićkinog stila Skok vidi u »oblikovanju njezina svijeta«.

II.

Književnokritička literatura o Ivani Brlić-Mažuranić i njezinu književnom stvaralaštvu vrlo je bogata. O njoj su pisali mnogi književnici, književni povjesničari, književni teoretičari, književni kritičari i praktičari s biografskoga, filozofskoga, književnopovijesnoga, književnoznanstvenoga, lingvostilističkoga i pedagoško-metodičkoga gledišta. Evo njihovih karakterističnih ocjena koje Skok uključuje u svoj pristup, koje reinterpreтира, dopunjuje ili osporava.

U svom tekstu *Klasična knjiga* (objavljenom 1913. godine) **A. G. Matoš** konstatira da je u nas vrlo razvijena dječja književnost »... no da je ona odviše pedagoška«, te da »odgovara često doduše svojoj odgojnoj svrsi, ali nije književna«. Međutim, »divnu originalnost« *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapiča* Matoš vidi u tome »što su te zgođe doduše čudesa, ali za nas doduše neobični, ali vrlo vjerojatni i realni, realistički ispričani događaji...«⁴ Matoš ističe njezino pričanje »savršenim naivnim stilom, protkano humorističnim opaskama«, tj. njezin humor fin, blag i do milosrđa nježan, te njezinu »finu ironiju«⁵. Upravo, njezin stil Matoš smatra »uzornim u klasičnoj jednostavnosti«.

Antun Barac, književni povjesničar, izdvaja neke poglede Ivane Brlić-Mažuranić na pojave u književnosti, zaključujući da se cio njezin književni rad po svom postupku »očituje u bujnom unutrašnjem životu književnice, iz čvrste etičke okosnice njezina djelovanja« te konačno »iz težnje da slobodno i nevezano iznese ono što je držala vrijednim i trajnim«.⁶

⁴ Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I, priredio Joža Skok, Naša djeca, Zagreb, 1994., str. 145.

⁵ *ibid.*, str. 146

⁶ *ibid.*, str. 153

Barac zaključuje svoje razmišljanje njegovom dobro poznatom misli da »u književnosti nema pisaca za djecu i pisaca za odrasle. Ima samo dvije vrste književnika: jedni su umjetnici, a drugi nisu«. ⁷

U svojoj procjeni književnog stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić Barac se donekle razlikuje od mnogih Mažuranićkinih procjenitelja. On misli da je ona »ostala u prvom redu majkom i bakom – a tek u drugom redu spisateljicom, pa je tako trajno zadržala neke crte književnog diletantizma u višem smislu...«⁸, zaključivši da je »stvaralački čimbenik u umjetnosti kudikamo važniji nego sve ostalo«. ⁹

Govoreći o njezinu stvaralaštvu (konkretno o *Čudnovatim zgodama...*) Barac tvrdi da »ono što je u knjizi doista lijepo i umjetničko, nije u dijelovima gdje se spisateljica držala povijesnih izvora, nego tamo gdje je opet mogla dati maha svojoj mašti«. ¹⁰

Barac tvrdi da se čitava Mažuranićkina umjetnost temelji na tome osjećaju »kako su istine srca veće od istine uma«. ¹¹ U prilog toj tvrdnji navodi nekoliko primjera, npr. lik majke (u *Šumi Striborovoj*) koja radije podnosi zlo, nego da nanese bol nezahvalnom sinu; lik Palunkove žene koja osim ljubavi prema mužu i djetetu ne pozna ništa veće; lik Kosjenke koja od ljubavi prema siromašnim pastirima odbacuje od sebe sve vilinsko što bi je moglo spasiti, te podnosi s njima sve opasnosti, itd. ¹²

Posebno priznanje Barac pridaje njezinu izrazu, koji je po njemu »pun, sažet, slikovit«. ¹³

Miroslav Šicel, književni povjesničar i esejist, značajnu ulogu u formiranju Mažuranićkine književne ličnosti traži u određenim biografskim, kulturno-socijalnim i etičkim odrednicama, osobito u utjecaju triju afirmiranih suvremenika s područja književnosti i književne znanosti njezina doba: djeda Ivana Mažuranića, pjesnika i povjesničara Franje Markovića te biskupa Josipa Jurja Strossmayera.

Šicel navodi da Ivana Brlić-Mažuranić »jasno inzistira i opredjeljuje se za vizualno kao bitno«¹⁴, tj. »pretpostavlja kao osnov umjetnosti – srce i sliku – a to znači neposrednost doživljaja, najintimniju i direktnu iskrenost, ustvari pri-

⁷ ibid., str. 153

⁸ ibid., str. 154.

⁹ ibid., str. 155.

¹⁰ ibid., str. 156.

¹¹ ibid., str. 160.

¹² ibid., str. 160

¹³ ibid., str. 163

¹⁴ ibid., str. 169.

rođenu, primarnu ljudsku naivnost sa naglašenim sposobnostima vizualnog doživljaja...«¹⁵

Šicel se priklanja nekim već izrečenim nekim svojstvima Mažuranićkina stvaralaštva, ali ističe i svoju prosudbu:

- da se Brlićka približila dječjoj psihi i dječjem načinu promatranja i osjećanja¹⁶, ali da je ne treba »etiketirati kao isključivo pisca za djecu«¹⁷

Duško Car, kritičar, smatra da Mažuranićkino djelo nije »opterećeno izravnim didaktičkim proslovima«, nego je »prošarano sentencioznim umecima pa se doimlje kao knjiga mudrih izreka«.¹⁸

Maja Bošković-Stulli, istraživačica usmene književnosti, za razliku od ostalih istraživača Mažuranićkina djela, tvrdi:

- a) da *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* nisu realistički roman, nego knjiga koja ima vrlo mnogo dodira s bajkom¹⁹, što se, prema njezinom mišljenju, krije u »konstrukciji pripovijedanja i u stilu«.²⁰

Ta pripovijest o Hlapiću »nije pandan narodnoj bajci, ali ima s njome znatnih dodira« kaže Maja Bošković-Stulli, koja se ipak opredjeljuje za termin avanturistička (pustolovna) pripovijest jer je »puna neobičnosti i šarenila njezinih zgoda, a ta šarolikost... nije bliska bajci, nego više avanturističkim pripovijestima«.²¹

Branimir Donat, kritičar, esejist i književni znanstvenik, otkriva sklonost Ivane Brlić-Mažuranić »stilizacijama i formulama, a ne psihološkim opisivanjima«.²²

Razmatrajući i interpretirajući etičke i estetičke dimenzije u djelu Ivane Brlić-Mažuranić, **Dubravko Jelčić** zaključuje odnosno ističe kako estetika njezina »djela izvire iz njezine etike, tj. da nije plemenitosti ne bi bilo ni ljepote« i da je »otmjenost duha uvjetovala čistoću oblika i finoću izraza«, a »punoću njezine slike omogućilo je bogatstvo njezina doživljaja«.²³

Šklad kao načelo Mažuranićkina stvaralačkog djela **Vinka Brešića** upućuje na zaključak na cijelu »etičku matricu« (za razliku od Marije Jurić-Zagorke i Dragojle Jarnevićeve) »koja se sa svojim vrijednosnim sustavom tako jasno

¹⁵ ibid., str. 170.

¹⁶ ibid., str. 170.

¹⁷ ibid., str. 176.

¹⁸ ibid., str. 180.

¹⁹ ibid., str. 186.

²⁰ ibid., str. 186.

²¹ ibid., str. 187.

²² Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela II, priredio Joža Skok, Naša djeca, Zagreb, 1994., str. 180.

²³ Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I, priredio Joža Skok, Naša djeca, Zagreb, 1994., str. 202.

raspoznaje u njezinim pjesmama, pripovijestima i romanima. A taj sustav je eminentno građanski, tradicionalistički s visokom sviješću o temeljnim etičkim vrijednostima dobra i pravdoljubivosti, hrabrosti i samopouzdanja, ponosa i čestitosti, vjere i milosrđa.²⁴

U svojoj interpretaciji Skok izdvaja mišljenje **Dunje Detoni Dujmić** koja slike Ivane Brlić-Mažuranić definira *ejdetičkim* »otkrivajući u njihovu bogatstvu, raznolikosti i ljepoti, djeci najbližiji način izvornog percipiranja vizualnih dojmova«.

Stvaralaštvo Ivane Brlić Mažuranić bilo je i predmetom ne samo znanosti o književnosti nego i primijenjene znanosti – metodike nastave književnosti. Osim tekstova objavljenih u pedagoškoj i metodičkoj periodici, tri su ozbiljnija rada posvećena književnom stvaralaštvu Ivane Brlić-Mažuranić u znanosti i nastavi. To su: *Izražajna vrijednost glagolskih oblika za izricanje prošlosti u Pričama iz davnine IBM* /Stjepko Težak/ (Zbornik radova o Ivani Brlić-Mažuranić, »Mladost«, Zagreb, 1970.; *Književno djelo Ivane Brlić Mažuranić u znanosti i nastavi* /Anđelko Barbić/ (Brodski list i Radio Brod, Slavonski Brod, 1991.); *Interpretacija bajke* /Dubravka Težak i Stjepko Težak/ (DiVič, Zagreb, 1997.)

Tekst **Stjepka Težaka** kao i tekst **Dubravke Težak i Stjepka Težaka** u knjizi *Interpretacija bajke*, namijenjen je lingvistilističkom pristupu u nastavnoj interpretaciji djela Ivane Brlić-Mažuranić. Na nizu primjera iz njezine proze Težak minucioznom jezično-stilskom analizom predočuje izražajne vrijednosti autoričina aorista, krnjeg prefekta, pripovjedačkog prezenta, imperfekta, te glagolske oblike kao ritmičko sredstvo i dramatsku pojavnost.

Budući da tekstovi navedenih autora osim lingvistilističke imaju i didaktičko-metodičku dimenziju (jer su namijenjeni proučavanju jezika i stila u nastavi viših razreda osnovne i srednje škole), oni predlažu istraživanje u individualnom ili skupnom obliku rada svakoga glagolskoga oblika.

S. Težak iznosi rezultate koji mogu obogatiti učeničke spoznaje o glagolskim vremenima.

III.

U kontekstu takve dosadašnje književnokritičke i metodičke literature, Skokov se književnokritički tekst osim **interpretacije**, kao osnovne književne metode, odlikuje književnopovijesnim pristupom u klasifikaciji i prosudbi cjelokupnoga književnoga opusa Ivane Brlić-Mažuranić, a posebno ga obilježuju:

²⁴ ibid., str. 208. Svoje zaključke Brešić temelji na analizi *Autobiografije* Ivane Brlić-Mažuranić

- usmjerenosti interpretacije u didaktičke, nastavne svrhe, odnosno radi lakšeg praćenja i razumijevanja svih strukturnih elemenata koje obuhvaća djelo Ivane Brlić-Mažuranić te funkcionalnog usmjeravanja čitatelja ili predavača na bitne značajke djela

U autoričinoj književnoj genezi Skok navodi tri njezina relevantna razvojna razdoblja:

I. razdoblje književnoga djelovanja u kojem nastaju djela *Valjani i nevaljani* (1902.), *Škola i praznici* (1905.) i *Slike* (1912.);

II. razdoblje (od 1913. do 1926.) kao razdoblje književne zrelosti u koje ostaju najvrjednija književna djela: *Čudnovate zgodе šegrta Hlapića* (1913.), *Priče iz davnine* (1916.), *Knjiga omladini* (1924.) koja obuhvaća pjesme, eseje i razmišljanja, ali koja prema Skoku nema posebne literarne težine, ali je svakako zanimljiva po porukama »koje je autorica ovaj put uputila odraslijim svojim čitateljima«. ²⁵

III. razdoblje traje od 1927. do autoričine smrti 1937. koje obuhvaća djela: *Dječja čitanka o zdravlju* (1927.), *Mir u duši* (1929.) – esej (koji Jelčić naziva *briljantnim*), *Iz arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi* (1934. – 1935.), *Jaša Dalmatin potkralj Gudžerata* (1937.) /to djelo Skok originalno atributira kao pustolovno-povijesni omladinski roman/, *Srce od licitara* (1938.) – kritički odabir uspjelijih radova.

Kao interpretator Skok posjeduje sposobnost emotivne recepcije književnoga djela, razvijeno pojmovno mišljenje i osjetljivost za izražajne mogućnosti jezika i stila, a autoričino djelo promatra i u književnopovijesnom (vremenskom) slijedu i u horizontalnoj usporedbi s određenim djelima koja su se pojavila u isto vrijeme.

No, u oblikovanju književne ličnosti Ivane Brlić-Mažuranić ne zanemaruje ni ulogu društvene sredine, kulturni život autoričina vremena, kao ni njezin obiteljski život.

Na književnopovijesnom planu, prema Skoku, moderna je autoričino književnopovijesno ishodište i estetsko uporište. Stoga njezino književno stvaralaštvo nije bilo izvan konteksta vremena i prostora, izvan razvoja i kretanja hrvatske književnosti²⁶. U tom kontekstu Skok nalazi zajedničke crte između moderne i književnog djela Ivane Brlić-Mažuranić, tj. ističe utjecaj moderne na njezin jezik i stil.

Estetski kodeks moderne, tvrdi Skok Ivana Brlić-Mažuranić ostvaruje u *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića* i u *Pričama iz davnine*.

²⁵ ibid., str. 21.

²⁶ ibid., str. 26.

Metodom komparacije (*Slavenske legende, Pjesme o narodu hrvatskomu, Knjiga o kraljevima hrvatskijem te Veli Jože V. Nazora*) Skok dokazuje i tematsko-motivske utjecaje nekih autora (u ovom primjeru V. Nazora) na Ivanu Brlić-Mažuranić zaključujući da je »upravo nazorovski sveslavenski, ali i slavensko-nacionalni i hrvatski duh prožeo djelo Ivane Brlić-Mažuranić, ali i tvrdeći da nije bilo potaknuto Nazorom, ali je izviralo iz istog usmjerenja moderne«. ²⁷

Imajući na umu sve utjecaje i okolnosti na književno stvaralaštvo i svjetonazore Ivane Brlić-Mažuranić, Skok oblikuje književnoznanstveni tekst koji se temelji na izboru različitih funkcionalnih književnih metoda, a potvrđuje autora kao obrazovanog čitatelja, književnog znanstvenika izoštrena estetskog ukusa.

IV.

Temeljna metoda koju Skok primjenjuje u oblikovanju studije jest interpretacija – način tumačenja književnoga djela povezivanjem svih njegovih elemenata u skladnu cjelinu. Pri tome dolazi do izražaja pristup djelu Ivane Brlić-Mažuranić kao stilskoj tvorevini. Skok je uspio kako na doživljajnoj odnosno iskustvenoj, tako i znanstvenoj razini markirati i interpretirati načine izražavanja Ivane Brlić-Mažuranić.

Ta se interpretacija temelji:

- a) na recepciji, tj. na umjetničkom dojmu, umjetničkom doživljaju književnoga djela,
- b) na znanstvenoj analizi pojedinih elemenata književnoga djela (posebno njegove poetike) kojim želi prikazati kako su ti elementi (dijelovi) povezani u cjelinu (npr. povezanost tematskih/motivskih i kompozicijskih elemenata s elementima jezičnog izraza).

Skok analizira značajke autoričina jezika i stila, posebice aforističnost, gnomičnost i sentencioznost kao mažuranićevsku književnu tradiciju. Predstavnici te tradicije, kako zaključuje, pisali su »ne samo po količini i obimu, nego i jezgrovito, sažeto, ne razmećući se opširnim opisima, dugim pripovijedanjem ili površinskim poticajnim emocijama«. ²⁸ Tu tvrdnju i sklonost potkrepljuje jezikostilskim značajkama *Smrti smilj age Čengića D. Mažuranića, Pogled u Bosnu* Matije Mažuranića te iskričavim crticama *Lišće* i *Od zore do mraka* Frana Mažuranića.

Budući da je riječ o dječjoj književnosti, Skok kao interpretator utvrđuje da je I. Brlić Mažuranić »vodila računa o tome da aforizmi, gnome i sentence

²⁷ ibid., str. 26

²⁸ ibid., str. 69.

budu što prirodaniji iskaz dječjih spoznaja, mišljenja i zaključaka, kao i o tome da ih djeca mogu razumjeti i prihvatiti u slučajevima kada ih ne izriču sama.«²⁹

Sigurno se može reći da je Skok u svojoj studiji uspješno ostvario i Škrebovu misao kako: »Interpretaciji ne može biti svrha da pokaže znanstveno majstorstvo stručnjakovo, nego jedino umjetničku značajnost interpretiranja književnoga djela.«³⁰

Ovom prilikom potrebno je napomenuti da se Skok ne ograničava samo na tumačenje književnog djela Ivane Brlić-Mažuranić; jer je njegova interpretacija prožeta i didaktičkim postupkom u kojem je implicitnoj prisutna i metodička komponenta. Sinteza pak interpretacijskog postupka esejističkog znanstvenog stila kao i metodičke namjene studije obogatila je u konkretnom primjeru literaturu o autorici, kako književnokritičku tako i metodičku.

Iako Skokov način izražavanja ima svojstva znanstvenoga stila izrečenog čitatelju na pristupačan, popularan način, njegov stil često prerasta u pjesnički, u »intenziviranje jezičnih mogućnosti«.

Skok izbjegava šablonske, klišeizirane znanstvene jezične izričaje. Njegova rečenica, njegov vokabular, tj. cjelokupan Skokov tekst svojim stilom uspijeva privući pozornost čitatelja, uvjeriti ga u ispravnost njegove prosudbe. Iako se Skokova interpretacija odnosno njegovi dojmovi o djelu, njegov način izražavanja temelji i na osobnoj impresiji, emotivnoj recepciji književnoga djela, to ne umanjuje vrijednost Skokove književnoznanstvene prosudbe, sposobnost formuliranja vlastitog suda o djelu, znanstveno utemeljenog.

U sklopu Skokova karakterističnoga esejističkoga pristupa i stila uočljiva je njegova sklonost prema poetskom, metaforičnom, personificiranom i komparativnom izrazu, o čemu svjedoče mnoge rečenice u njegovu eseju. Na primjer:

Autentičnost je umjetničkog svijeta Ivane Brlić-Mažuranić »upravo u tom neprekidnom prepoznavanju i otkrivanju. Slikovito rečeno, to je svijet začarane šume čas toliko stvaran, čas opet nestvaran, šume koja nam izgleda poznatom, ali nas na svakom koraku iznenađuje svojim nepoznatim prostorima«.³¹

»Naglašenu podlogu narodnoga književnoga izraza ona (misli na Ivanu Brlić-Mažuranić!) podiže do stupnja samostalne jezične kreacije, ostvarujući individualni izraz što romori svojim zvukovima i odiše svježinom gorskog potoka čuvajući istodobno čar i patinu drevnosti.«³² – podcrtao Z. D.

...*njezin je književni tekst prava tkanina s vidljivim uresjem* koje tvore mudrosni sažeci koji se pojavljuju bilo kao prirodan zaključak nekom zbivanju

²⁹ *ibid.*, str. 69.

³⁰ Zdenko Škreb: *Studij književnosti*, Biblioteka Suvremena misao, Školska knjiga, Zagreb, 1976., str. 141.

³¹ *ibid.*, str. 8.

³² *ibid.*, str. 12.

ili radnji, bilo kao autoričin umetak, komentar, direktno vraćanje pozornosti na određenu pojavu ili (s)misao.³³

»... količina je humorističnog tkiva u romanu nedostatna da bismo ga žanrovski kategorizirali kao humorističnu prozu, ali je svakako dostatna da se primijeti kao začim koji daje djelu specifičan literarni okus kojim se utječe na čitalačku privlačnost.«⁴⁹

»Svojom bujnom i razigranom maštom, ali i nadasve bogatim plastičnim jezikom koji je upravo raskošan u svojoj slikovitosti, autorica je stvorila u pričama izuzetno zorne likove nadzemaljskih gospodara – Stribora, Svarožića i Kralja Morskog.«³⁴

»Raskošna slikovitost autorice dolazi do izražaja jednako u slikama eksterijera kao i interijera, a njezine slike u jednom i drugom slučaju naviru poput bujica i rascvjetavaju se poput najljepših cvjetova koji rastvaranjem svojih latica postupno razotkrivaju svoj skriveni čar i ljepotu.«³⁵

I na ostalim mjestima u eseju dolazi do izražaja poetska karakteristika Skokova stila, »kojim se«, kako on sam kaže za stil Ivane Brlić-Mažuranić, »utječe na čitalačku privlačnost«.

U svojoj studiji Skok, kako smo se osvjedočili, dopunjuje, ali i revidira neka mišljenja proučavatelja književne umjetnosti Ivane Brlić-Mažuranić. On kritički pristupa i Barčevoj prosudbi zaključujući da autoritarni i dobronamjerni Barac nije bio u pravu negirajući dječju književnost, ali da je bio u pravu »inzistirajući na visokom umjetničkom kriteriju u stvaralaštvu za djecu, kriteriju koji isključuje diletantizam, pedagošku (dobro)namjernost, neknjiževnu koncepciju«.³⁶

Skok se bavi i pitanjem mjesta i značenja Ivane Brlić-Mažuranić u okviru nacionalne i svjetske književnosti. Pri usporedbi s Andersenom, koristeći se pri tome i nekim mišljenjima istraživača i povjesničara dječje književnosti Milana Crnkovića (npr. da je »u podlozi i strukturi priča Ivane Brlić-Mažuranić otkrio andersenovsku priču«, Skok tvrdi da je sličnost prepoznatljiva i u autoričinu odnosu prema folklornoj građi kao podlozi priča, s tim što je u odnosu prema Andersenu Ivana Brlić-Mažuranić:

1. ... »bila suptilnija uzimajući pojedine folklorne elemente tek kao izvanjsko obilježje, duh i patinu svoje priče koju je gradila na osobnoj imaginaciji«,

³³ ibid., str. 70.

⁴⁹ ibid., str. 72.

³⁴ ibid., str. 112.

³⁵ ibid., str. 135

³⁶ ibid., str. 30

2. ... »jezik njezinih priča bez obzira na pučke pripovjedne formule i imitaciju narodnog pripovjedača i te kako je individualiziran, autorski obojen i skrojen po mjeri osobnog senzibiliteta«³⁷,
3. ... »klonila se sentimentalnosti, patetike, socijalne emocionalnosti dajući više prostora imaginativnom nego realnom, više artističkom nego narativnom, više etičko-estetskom nego sadržajnom«³⁸.

Iz toga Skok izvodi ovakav zaključak:

»Prema tome, ona je samosvojno interpretirala andersenovski model bajke gradeći svoju priču na premisama njezina klasičnoga ustrojstva, ali i na premisama novog estetskog senzibiliteta izgrađenog na poetici razdoblja moderne kojima je pripadala.«³⁹

Ivana Brlić-Mažuranić afirmirala je u hrvatskoj dječjoj književnosti andersenovski tip klasične bajke.

Autorica se nije opredijelila za afirmaciju moderne i avangardne svjetske dječje priče kao što je Carrollova *Alica u zemlji čudesa* (nastala još 1865.). Ona se opredijelila za inoviranu klasičnu bajku (bajku u koju je unijela novosti u postupcima, strukturi), kojoj je u svjetskoj književnosti prethodio engleski pripovjedač Oscar Wilde. On je posebnu pozornost »poklanjao harmoniji i ustrojstvu bajke kao i njezinom poetskom jeziku«.⁴⁰

U prilog svojoj tvrdnji Skok citira i mišljenje prevoditelja O. Wildea Stjepana Krešića, koji utvrđuje neke odrednice Wildeove bajke (npr. izvanrednost misli, čarnost fantazije, nježnost osjećaja, duhovitost, estetsku rafiniranost obradbe, zvonkost i umještvost jezika, ljupkost i ljepotu slika itd.) te u navedenim označnicama »otkriva njihovu srodnost s pričama Ivane Brlić-Mažuranić«.⁴¹ Time Skok, za razliku od svojih prethodnika, zaključuje da o Ivani Brlić-Mažuranić možemo govoriti i kao o hrvatskom Andersenu, ali i kao o hrvatskom Wildeu.⁴²

Utvrđujući mjesto književnoga stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić, Skok se pridružuje mišljenjima onih proučavatelja koji dokazuju ravnopravnost njezina književnoga djela s književnošću za odrasle, posebno kad je riječ o njegovoj umjetničkoj vrijednosti i umjetničkim, tj. etičko-estetskim posebnostima.

³⁷ *ibid.*, str. 32.

³⁸ *ibid.*, str. 32.-33.

³⁹ *ibid.*, str. 32.-33.

⁴⁰ *ibid.*, str. 33.

⁴¹ *ibid.*, str. 33.

⁴² *ibid.*, str. 34.

* * *

Za razliku od svojih prethodnika – proučavatelja djela Ivane Brlić-Mažuranić, koji se obično bave određenim problemom u njezinu djelu, Skok detaljno sa svih književnoznanstvenih gledišta interpretira pripovjedačko djelo autorice obuhvaćajući na određen način i njegovu pedagošku odnosno didaktičko-metodičku komponentu. Pri tome ne zaboravlja cjelovit smisao, etička i estetska određenja te ukupne umjetničke vrednote književnoga djela.

Različitost Skokova pristupa, njegovog metodološkog postupka za razliku od većine pristupa drugih autora očituje se u tome što autoričino djelo sagledava kao smislenu cjelinu, a tek onda se upušta u analizu pojedinih umjetničkih odrednica djela.

Služeći se različitim književnim metodama odnosno pristupima i postupcima u otkrivanju spoznaja i istina o djelu, Skok ne zaboravlja gotovo ni na jednu književnu činjenicu; tako autoričino književno stvaralaštvo vidi kao kulturnopovijesni dokument, kao autoričin filozofski nazor o svijetu, ali posebno ga zanimaju specifična svojstva njezine književne tvorevine kao umjetničkoga (estetskoga) ostvarenja, tj. u središtu je Skokova promatranja i istraživanja književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić, i to sa gledišta »komunikacije i recepcije svoga doba«. ⁴³

U kontekstu književnopovijesnoga i estetskoga stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić Skok izdvaja Matoševe bitne poetičke odrednice dječje književnosti. To su: *čudnovatost*, *fantastičnost*, *čudesnost*, *neobičnost*, *naivistički pogled na svijet*, *humorističnost*, *jezična poetičnost* i *metaforičnost* (odnosno stilaska briljantnost), *pa* i *etičko-estetski* i *filozofski kodeks života*. ⁴⁴

U obliku sinteze Skok klasičnost djela Ivane Brlić-Mažuranić vidi u »dovršnosti i skladnosti u formalnom i jezičnom pogledu«, u etičko-estetskoj povezanosti, u svezremenskoj dimenziji svijeta i ideja, u trajnoj svježini, u zrelosti i osmišljenosti, originalnosti i autentičnosti, u njegovoj neponovljivosti, u izvjesnoj sintezi osobnoga, nacionalnoga i općeljudskoga, u ravnoteži emocionalnoga i racionalnoga, u zaokruženosti likova. ⁴⁵

Te odrednice Skok je otkrio i utvrdio minucioznom interpretacijom i argumentacijom iz književnoga djela Ivane Brlić-Mažuranić. Njegova je interpretacija značajan doprinos konkretizaciji navedenih poetičnih odrednica te novoj prosudbi cjelokupnoga književnog stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić, čije je djelo izmijenilo tradiciju u području hrvatske književnosti za djecu (pa i za

⁴³ ibid., str. 25.

⁴⁴ ibid., str. 29.

⁴⁵ ibid., str. 12.

odrasle), podiglo je na viši umjetnički stupanj, djelujući kao uzor na književno stvaranje »suvremenika« i kasnijih generacija i time utvrdilo svoje iznimno značenje u povijesti hrvatske književnosti.

SAŽETAK

INTERPRETACIJSKA STUDIJA JOŽE SKOKA O ČUDNOVATIM ZGODAMA ŠEGRTA HLAPIČA I PRIČAMA IZ DAVNINE IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Skok analizira značajke autoričina jezika i stila, posebice aforističnost, gnomičnost i sentencioznost kao mažuranićevsku književnu tradiciju. Predstavnicima te tradicije, kako zaključuje, pisali su »ne samo po količini i obimu, nego i jezgrovito, sažeto, ne razmećući se opširnim opisima, dugim pripovijedanjem ili površinskim poticajnim emocijama«. ⁴⁶ Tu tvrdnju i sklonost potkrepljuje jezikostilskim značajkama *Smrti smail age Čengića* D. Mažuranića, *Pogled u Bosnu* Matije Mažuranića te iskričavim crticama *Lišće* i *Od zore do mraka* Frana Mažuranića.

Budući da je riječ o dječjoj književnosti, Skok kao interpretator utvrđuje da je I. Brlić Mažuranić »vodila računa o tome da aforizmi, gnome i sentence budu što prirodniji iskaz dječjih spoznaja, mišljenja i zaključaka, kao i o tome da ih djeca mogu razumjeti i prihvatiti u slučajevima kada ih ne izriču sama«. ⁴⁷

Sigurno se može reći da je Skok u svojoj studiji uspješno ostvario i Škrebovu misao kako: »Interpretaciji ne može biti svrha da pokaže znanstveno majstorstvo stručnjakovo, nego jedino umjetničku značajnost interpretiranja književnoga djela.« ⁴⁸

Ključne riječi: Ivana Brlić-Mažuranić, interpretacija, Joža Skok

SUMMARY

JOŽA SKOK'S INTERPRETATIVE STUDY OF ČUDNOVATE ZGODE ŠEGRTA HLAPIČA AND PRIČE IZ DAVNINE BY IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Skok analyses characteristics of the author's language and style, especially her aphoristicity, moralizing and sententiousness as well as the typical Mažuranić literary tradition. Representatives of this tradition, he concludes, wrote »not

⁴⁶ *ibid.*, str. 69.

⁴⁷ *ibid.*, str. 69.

⁴⁸ Zdenko Škreb: *Studij književnosti*, Biblioteka Suvremena misao, Školska knjiga, Zagreb, 1976., str. 141.

only in quantities and volumes, but also concisely, in brief, not showing off with rich descriptions, long narrations or weak encouraging emotions«. ⁴⁹ The argument and the trend have been supported by linguistic and stylistic characteristics of *Smrt smail age Čengića* by D. Mažuranić, *Pogled u Bosnu* by Matija Mažuranić and vivid reminiscences in *Lišće* and *Od zore do mraka* by Fran Mažuranić.

Considering this is children's literature, Skok as interpreter claims that I. Brlić Mažuranić »paid attention that aphorisms, morals and proverbs were as close as possible to natural statements of children's concepts, thoughts and conclusions, and that children could understand and accept cases when they do not express them by themselves«. ⁵⁰

It can be stated for sure that, in his study, Skok successfully realized Škreb's thought that: »the purpose of interpretation cannot be to show expert's professional mastery but to show only his artistic significance in interpreting a literary work.« ⁵¹

Key words: Ivana Brlić-Mažuranić, interpretation, Joža Skok

⁴⁹ *ibid.*, p. 69.

⁵⁰ *ibid.*, p. 69.

⁵¹ Zdenko Škreb: *Studij književnosti* (Study of Literature), Edition Suvremena misao, Školska knjiga, Zagreb, 1976, p. 141